

Państwo i my

Osiem grzechów głównych Rzeczypospolitej

Kraków 2015

AUTORZY

- Andrzej Antoszewski
- Edwin Bendyk
- Maciej Frączek
- Anna Giza
- Grzegorz Gorzelak
- Jerzy Hausner (red.)
- Hubert Izdebski
- Rafał Matyja
- Stanisław Mazur (red.)
- Bartłomiej E. Nowak
- Jacek Raciborski
- Janusz Reiter
- Dawid Sześciło

Jakże często powracamy na stare tory

Polska się rozwija, ale jej rozwój krępują trudno dostrzegalne pętle.

Jakże często ścieżka rozwoju zatacza koło i wiedzie do punktu wyjścia lub w jego pobliże.

Wpadamy w koleiny prowadzące nie w tym kierunku, w którym chcemy lub powinniśmy podążać.

Uporczywą skłonność do koleinowania rozwoju doskonale ilustruje górnictwo węgla kamiennego.

Dlaczego Polska nie ma polityki surowcowej

1. Deficyt myślenia strategicznego w państwie - słabość suwerennej myśli strategicznej.
2. Zachowawczy, responsywny styl rządzenia.
3. Niewydolność koordynacyjna - podmiotowa i przedmiotowa.
4. Niemoc wykonawcza.
5. Słabość nadzoru właścicielskiego i wadliwy ład korporacyjny w sektorze publicznym.
6. Niedostatki w zakresie legislacji, stosowania i egzekwowania prawa.
7. Skrajnie biurokratyczna kultura administracyjna.
8. Pasywność i jednostronność naszej polityki europejskiej.

GRZECHY GŁÓWNE RZECZYPOSPOLITEJ

- I. Brak wyobraźni strategicznej i suwerennej myśli rozwojowej
- II. Niezdolność posługiwania się różnymi trybami rządzenia
- III. Rozmyty ład konstytucyjny
- IV. Formalistyczny legalizm
- V. Destrukcja sfery publicznej
- VI. Unikanie rządzenia i ucieczka od odpowiedzialności
- VII. Obywatelska pasywność i roszczeniowość
- VIII. Systemowa niezdolność do kojarzenia bezpieczeństwa i rozwoju

Grzech I. Brak wyobraźni strategicznej i suwerennej myśli rozwojowej

- 1) Dominuje reaktywny sposób rządzenia, czego wyrazem stała się doktryna „cieplej wody w kranie”.
- 2) Działania doraźne często pogarszają sytuację, zamiast ją poprawiać.
- 3) Pozbawione zdolności wyprzedzającego i trafnego rozpoznawania dysfunkcji i wyzwań państwo działa z opóźnieniem i chaotycznie, jak podczas kryzysu uchodźczego.

Grzech II. Niezdolność postępowania się różnymi trybami rządzenia

- 1) Niezdolność wykorzystywania różnych trybów rządzenia przejawia się także w nieumiejętności ich doboru do osiągnięcia celów strategicznych państwa.
- 2) W konsekwencji wadliwy dobór mechanizmów rządzenia względem celów prowadzi do niezadowolających lub wręcz przeciwnych do założonych rezultatów.
- 3) Władza jest zasobem i narzędziem polityki, ale polityka nie sprowadza się do władzy.

Grzech III. Rozmyty ład konstytucyjny

- 1) Konstytucyjny porządek jest wypierany przez chaotyczny etatyzm.
- 2) Brak aksjologicznych i normatywnych podstaw, podzielanych przez główne siły polityczne, powoduje, że polityka jest osadzona na ruchomych piaskach doraźnych partyjnych interesów i konfliktów, nierzadko motywowanych osobistymi resentymentami.
- 3) Ważnym aspektem ładu konstytucyjnego jest jakość standardów etycznych i profesjonalnych uosabianych przez przedstawicieli części instytucji wyłączonych z rywalizacji politycznej, w szczególności Narodowego Banku Polskiego, Najwyższej Izby Kontroli, Trybunału Konstytucyjnego i mediów publicznych.

Grzech IV. Formalistyczny legalizm

- 1) Legalizm systematycznie góruje nad celowością, co powoduje, że system prawny działa jak automat proceduralny, który wyklucza odpowiedzialność i blokuje rozliczalność. Przepis staje się osłoną aparatu urzędniczego przed odpowiedzialnością i działa jak urzędniczy bezpiecznik.
- 2) Magiczne myślenie - przepis zmienia świat.
- 3) Źródłem nieustannych problemów jest historycznie utrwalone rozumienie prawa - jako narzędzia rządzenia, a nie jako systemu reguł wiążących zarówno obywateli, jak i rządzących.

Grzech V. Destrukcja sfery publicznej

- 1) Słabe są obywatelskie i demokratyczne mechanizmy korekty złego rządzenia.
- 2) Nadrzędność interesu jednostkowego i korporacyjnego nad wspólnotowym.
- 3) Państwo odwraca się od obywatela, a energię działania czerpie przede wszystkim z absorpcji środków unijnych.

Grzech VI. Unikanie rządzenia i ucieczka od odpowiedzialności

- 1) Manipulowanie opinią publiczną stało się najważniejszym instrumentem sprawowania władzy politycznej.
- 2) Bez polityki, czyli faktycznego rządzenia rozumianego jako świadome przyjmowanie odpowiedzialności za rozwiązywanie trudnych problemów demokracja niknie.
- 3) Cyniczny rozum polityczny - obiecujemy ludziom wszystko, czego chcą.

Grzech VII. Obywatelska pasywność i roszczeniowość

- 1) Nie-odpowiedzialność po stronie rządzących musi rodzić podobne nastawienie po stronie obywateli.
- 2) Wielu obywatelom nasze państwo jawi się głównie jako źródło opresji.
- 3) Możemy mówić o zjawisku swoistej autarkii obywatelskiej.

Grzech VIII. Systemowa niezdolność do kojarzenia bezpieczeństwa i rozwoju

- 1) Istnieją grupy (korporacje) zawodowe silnie lgnące do państwa, po to, aby eksploatować jego zasoby. Trudno o lepszy przykład takiej strategii dostosowawczej niż górnictwo węgla kamiennego.
- 2) W rezultacie wektorem działania staje się zdecydowanie bardziej zawłaszczanie zasobów niż tworzenie warunków sprzyjających ich pomnażaniu.
- 3) Chytre państwo zastawia różne fiskalne pułapki na swoich obywateli. W pułapki zastawiane przez państwo wpadają głównie słabsi i mali. Silni i duzi potrafią je skutecznie omijać.

Cechy dobrego państwa

1. Dobre państwo musi opierać się na skonsolidowanym ładzie konstytucyjnym. Dookreślenia wymagają kluczowe kwestie ustrojowe, gwarantujące spójność i sprawność przywództwa państwowego (relacje prezydent-premier), bezstronność organów wyłączonych z rywalizacji politycznej, wzmocnienie ustrojowej pozycji samorządu terytorialnego (III etap reformy) oraz sprawne narzędzia konstytucyjnej ochrony ładu demokratycznego, wolności i praw obywatelskich.

Cechy dobrego państwa

2. Dobre państwo musi mieć sprawny aparat analityczno-studialny. Niezbędny jest państwowy ośrodek myśli strategicznej, którego działanie opierałoby się na uznaniu, że w coraz bardziej zróżnicowanym i coraz lepiej wykształconym społeczeństwie wiedza potrzebna do skutecznego rządzenia jest rozproszona pomiędzy wiele podmiotów. Tworzenie myśli strategicznej musi polegać na generowaniu oryginalnych, własnych koncepcji rozwojowych (suwerenna myśl strategiczna) przy wykorzystaniu wszystkich możliwych zasobów wiedzy i intelektu oraz ich twórczym uogólnianiu.

Cechy dobrego państwa

3. Dlatego też dobre państwo musi aktywnie zarządzać przyszłością, podejmując systematycznie projekty dialogu strategicznego z szerokimi grupami interesariuszy, wzmacniając w ten sposób zdolność do samouczenia się i rozpoznawania sygnałów zmiany. Przyszłość wymaga aktywnego tworzenia.
4. Dobre państwo podtrzymuje swoją legitymację działając transparentnie, co oznacza, że nie tylko informuje o swych działaniach, lecz także udostępnia swoim obywatelom zasoby publicznie wytwarzanych danych i informacji w formule otwartego rządu. Staje się to ważną składową infrastruktury społecznej samowiedzy i sprzyja rozliczalności rządzących.

Cechy dobrego państwa

5. Dobre państwo nieustannie odnawia polityczną legitymację, zmniejszając bariery dla politycznego zaangażowania obywateli w sprawy lokalne i ogólnokrajowe przez różnorodne instrumenty partycypacji i dialogu. Jednocześnie państwo wspiera działania na rzecz rozwoju demokratycznych kompetencji obywateli.
6. Dobre państwo unika pokusy technokratycznej polegającej na przekonaniu, że złożone problemy można łatwo rozwiązywać za pomocą prostych instrumentów technicznych czy prawnych. Bezpieczeństwo publiczne nie wzrośnie za sprawą jedynie rozwoju systemów monitoringu i cyfrowej inwigilacji obywateli, jakość systemu edukacyjnego nie poprawi się wskutek budowy totalnego systemu informacji oświatowej. Rozwiązania techniczne nie są neutralne i same są źródłem niepewności, jeśli nie są poddawane społecznemu osądowi i kontroli obywatelskiej. Podobnie, złożone problemy społeczne i gospodarcze nie zostaną rozwiązane przez wydanie kolejnych ustaw i rozporządzeń.

Cechy dobrego państwa

7. Dobre państwo jest państwem innowacyjnym, a więc aktywnie poszukującym rozwiązań dla pojawiających się nowych problemów, wyzwań i potrzeb, ze świadomością ryzyka porażki. Porażka jest źródłem wiedzy niezbędnej do samouczenia się. Akceptacja ryzyka i zasada proinnowacyjnego zarządzania nim musi być wpisana w reguły działania instytucji państwa.
8. Dobre państwo w sposób podmiotowy traktuje organizacje obywatelskie. Przejawem tego jest odbiurokratyzowanie mechanizmów ich publicznego wsparcia, unikającego kolonizacji sfery społecznej. W tym celu państwo zapewnia funkcjonowanie mediów publicznych wolnych od presji politycznej oraz neutralnych politycznie platform wymiany wiedzy i ułatwia dostęp do otwartych, publicznych zasobów nauki, kultury i administracji publicznej.

Cechy dobrego państwa

9. Dobre państwo jest państwem inkluzywnym, które uznaje godność wszystkich osób bez względu na ich indywidualne cechy, czego najlepszym wyrazem jest aktywne wspieranie potencjału ich podmiotowości.
10. Dobre państwo nie godzi się na narastanie nierówności społecznych - musi temu przeciwdziałać, prowadząc politykę wyrównywania szans życiowych, zapewniając niezbędny poziom spójności i solidarności społecznej.
11. Jedną z zasadniczych cech dobrego państwa jest ciągłość jego zobowiązań wobec obywateli. Zmiana rządzących i politycznej struktury rządu nie może oznaczać przekreślenia zobowiązań przyjętych przez poprzedników. Dotyczy to w szczególności reguł dostarczania określonych świadczeń i usług publicznych.

Cechy dobrego państwa

12. Dobre państwo jest państwem prowadzącym przemyślaną i długofalową politykę demograficzną umożliwiającą godzenie ról rodzicielskich i zawodowych, wydłużenie wieku aktywności zawodowej oraz ułatwiającą wchodzenie na rynek pracy osób młodych. Elementem tej polityki powinny stać się także długofalowo nakreślone i konsekwentnie wdrażane zasady polityki imigracyjnej obejmujące repatriację oraz działania przyciągające wykwalifikowanych pracowników zwiększających potencjał polskiego rynku pracy.
13. Dobre państwo prowadzi politykę ukierunkowaną na jakość pracy, w tym jej godziwe wynagradzanie. Ważnym elementem tych starań powinno stać się m.in. wprowadzenie godzinowej płacy minimalnej dla wszystkich form zatrudnienia oraz uchwalenie nowego Kodeksu pracy.

Cechy dobrego państwa

14. Współczesna gospodarka, coraz częściej określana jako „gospodarka cyfrowa”, w coraz większym stopniu polega na wykorzystywaniu zasobów intelektualnych w relacji do zasobów materialnych. Obecnie o wiele istotniejsze stały się zasoby i aktywa pozamaterialne - intelektualne (*intangible*), w szczególności wiedza i informacja. Dobre państwo sprzyja zatem generowaniu tych zasobów i czynników oraz uruchamia rozwiązania i mechanizmy, które temu służą, a które są związane z takimi sferami życia zbiorowego, jak kultura, edukacja, nauka i zdrowie.
15. Dobre państwo dba o właściwe unormowanie i podział praw własności intelektualnej, czyli takie uregulowania, które sprzyjają generowaniu wiedzy i tworzeniu dóbr kultury, ułatwiają dostęp do niej i otwartą komunikację. Konieczne jest zachowanie równowagi między uprawnieniami twórców, producentów i odbiorców.

Cechy dobrego państwa

16. Dobre państwo to takie, które jest w stanie podjąć wyzwaniom płynącym z międzynarodowego otoczenia, tak aby utrzymać i umacniać swoją podmiotowość w warunkach nieuniknionej współzależności oraz umożliwić tym samym wykorzystanie i pomnożenie krajowego potencjału rozwojowego.
17. Dobre państwo to państwo wyposażone w zdolności rzeczywistej ochrony interesów narodowych w stosunkach międzynarodowych. W przypadku naszego państwa oznacza to przeciwdziałanie trendom dezintegracyjnym w Europie, wzmocnienie wielopłaszczyznowej współpracy transatlantyckiej oraz zwiększenie uczestnictwa Polski w polityce globalnej.

Cechy dobrego państwa

18. Dobre państwo to państwo, które respektuje zasady przyzwoitej legislacji, kieruje się w swoich działaniach regułą „rządów prawa” a nie „rządów poprzez prawo”, tworzy prawo spójne i stabilne oraz takie, które nie generuje wysokich kosztów. Prawo stanowione przez państwo w równy sposób traktuje obywateli, nie jest dla nich zbyt restrykcyjne, a dochodzenie roszczeń przez obywateli nie jest nadzbyt kosztowe.

Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu

Drugi poziom

Trzeci poziom

Czwarty poziom

Piąty poziom

Barierzy realizacji „planu Morawieckiego”

1. Słabość wewnątrzrządowej koordynacji.
2. Niskie bezpieczeństwo obrotu gospodarczego oraz niestabilność i niespójność porządku prawnego.
3. Postępująca centralizacja państwa.
4. Nierównowaga finansów publicznych.
5. Brak lub wadliwe instrumentarium polityki strukturalnej.
6. Zanik dialogu społecznego i politycznego.
7. Międzynarodowa izolacja Polski.

Niekorzystne perspektywy

1. Zagrożenia zewnętrzne.
2. Kryzys demograficzny.
3. Pogłębianie się nierówności społecznych.
4. Wysokie koszty utrzymania i eksploatacji rozbudowywanej infrastruktury.

Elektroniczna wersja raportu:

Państwo i My. Osiem Grzechów Głównych Rzeczypospolitej

znajduje się na stronie:

www.fundacja.e-gap.pl/panstwoimyy/raport.pdf

